

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Teze diplomové práce

Ekonomické dopady aktivní politiky zaměstnanosti

Bc. Irena Nováková

© 2016 ČZU v Praze

Souhrn

Jednou z priorit nejen aktivní politiky zaměstnanosti České republiky je zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Státní sociální systém poskytuje těmto osobám komplexní pomoc v jejich složité situaci. Má-li však tento systém postihnout jejich základní problém, musí hledat způsoby, jak co nejlépe pomoci postiženým osamostatnit se. Nutným předpokladem je zaměstnání dané osoby. V rámci sociálního systému byl v České republice vytvořen chráněný trh práce, který by neměl podléhat silným konkurenčním silám, ani konkurenčním silám v rámci podnikání, je však zcela závislý na státních dotacích. Proces návratu zdravotně postižených osob na volný trh práce je však konceptem, který vyžaduje spolupráci jak ze strany státu, tak ze strany osob se zdravotním postižením a také ze strany zaměstnavatelů. Diplomová práce se zabývá vývojem platné legislativy v České republice v souvislosti se zaměstnáváním těchto osob. Hodnotí účinnost zavedených opatření státu a způsob vytváření motivace pro zaměstnavatele, kteří osoby se zdravotním handicapem zaměstnávají nebo mají povinnost zaměstnávat.

Klíčová slova: aktivní politika zaměstnanosti, rizikové skupiny, osoba se zdravotním postižením, trh práce, nezaměstnanost, minimální mzda, úřad práce

Předkládaná diplomová práce představuje jednotlivé nástroje aktivní politiky zaměstnanosti zaměřené na zaměstnávání osob se zdravotním postižením a zákonné úpravy povinného zaměstnávání těchto osob. Pozornost je věnována především vývoji legislativy v dané problematice. Primárním cílem je návrh koncepčního řešení na legislativní úpravu poskytování příspěvků aktivní politiky zaměstnanosti a tím zvýšení zaměstnanosti osob se zdravotním postižením.

V práci je aplikována metoda deskripce, která popisuje jednotlivé nástroje aktivní politiky zaměstnanosti a hodnotí četnost a výsledky jejich poskytování. Analýza statistických dat poskytuje náhled do vývoje zaměstnávání osob se zdravotním postižením a metodou komparace jsou porovnána jednotlivě vybraná období od novely zákona o zaměstnanosti v roce 2004. Konkrétní statistická data jsou zpracována nejprve za celou Českou republiku, následně v území Královéhradeckého kraje a v oblasti kontaktního pracoviště Trutnov.

Problematika zaměstnávání osob se zdravotním postižením v České republice je upravena v několika právních předpisech, z nichž nejdůležitější je zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti. Dalšími předpisy jsou Vyhláška č. 518/2004 Sb., kterou se provádí zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, Zákon o dani z příjmů, Antidiskriminační zákon, Zákon o veřejných zakázkách, Nařízení vlády o minimální mzdě a v neposlední řadě Zákoník práce. V literární rešerži je uvedena legislativa a její vývoj představena a jsou zde popsány souvislosti ovlivňující zaměstnávání osob se zdravotním postižením.

Při pohledu na výše uvedenou právní úpravu, řešící zaměstnávání osob se zdravotním postižením, jeví se zaměstnávání těchto osob jako ekonomicky zajímavá aktivita. Z hlediska reálných možností uplatnění lidí se zdravotním postižením, zejména na volném trhu práce, se však zdá, jako by zaměstnavatelé považovali zaměstnávání těchto lidí spíše za sociální službu, v horším případě za pouhou charitativní aktivitu. Zaměstnavatelé v prostředí České republiky chápou většinou zaměstnávání osob se zdravotním postižením jako obtěžující povinnost, kterou jim ukládá zákon o zaměstnanosti.

Diplomová práce se zabývá dlouhodobým vývojem nezaměstnanosti osob se zdravotním postižením a výší poskytovaných příspěvků na aktivní politiku zaměstnanosti. Ačkoliv finanční náklady státu na podporu zaměstnanosti těchto osob a statistiky podpořených zřízených či vymezených chráněných pracovních míst neustále stoupají, v evidenci uchazečů úřadu práce zůstává dlouhodobě stejné procento nezaměstnaných osob se zdravotním postižením. Z tohoto důvodu se jeví systém zaměstnávání osob se zdravotním postižením v České republice ne zcela jako efektivní. V poslední části práce je proto navrženo řešení, které ruší možnost plnění povinného zaměstnávání osob se zdravotním postižením systémem náhradního plnění, zavádí důsledné kontrolní mechanismy, navrhuje systémové řešení zaměstnávání osob se zdravotním postižením s nejtěžším stupněm invalidity v rámci sociálního podnikání a poskytuje příspěvky na zaměstnávání osob se zdravotním postižením všem zaměstnavatelům, tzn. na chráněném i volném trhu práce. Tato opatření vyplývají ze současné situace, kdy někteří zaměstnavatelé pochopili ekonomické výhody spojené se zaměstnáváním těchto osob nesprávným způsobem a vytvořili si z jejich zaměstnávání výhodný byznys, což v praxi znamená, že pouze využívají kumulaci výhod příspěvků úřadu práce a poskytování tzv. náhradního plnění. V souvislosti s poskytováním náhradního plnění začali zaměstnavatelé mimo jiné přistupovat na tzv. přefakturaci. Jedná se o postup, kdy se přes subjekty zaměstnávající více než 50 % osob se zdravotním postižením přefakturuje výrobky či služby, kdy samotný podíl práce zaměstnanců se zdravotním postižením je velmi sporný. Jde například o případy, kdy firma nakoupí v daném kalendářním roce např.

potřebnou výpočetní techniku od specializovaného dodavatele, který však požadovanou dodávku dodá prostřednictvím zaměstnavatele zaměstnávajícího více než 50 % osob se zdravotním postižením. Uvedený způsob plnění, který zaměstnanost osob se zdravotním postižením nezvyšuje, je zcela v rozporu s účelem sledovaným právní úpravou a dochází k odchýlení od jeho smyslu. Původní záměr zákona o zaměstnanosti byl zcela logický a jeho cílem bylo pomoci osobám se zdravotním postižením začlenit se do společnosti, podpořit odbyt výrobků zaměstnavatelů osob se zdravotním postižením a tím zvýšit zaměstnanost této cílové skupiny, případně získat ze strany firem dodatečné finanční prostředky na podporu zaměstnanosti těchto osob. Důsledkem absence kontrolních mechanismů ze strany státu dochází k masivnímu zneužívání zákona o zaměstnanosti, nežli k naplnění jeho záměru, čemuž přispívá i značná nejednoznačnost ve výkladu při zřizování a vymezení chráněných míst. Kontroly plnění povinného podílu v současné době supluje Státní úřad inspekce práce a Úřad práce ČR. Tyto instituce však kontrolují pouze subjekty, které mají dle § 81 zákona o zaměstnanosti povinnost zaměstnávat osoby se zdravotním postižením. Poskytovatele náhradního plnění kontrolují úřady práce, ale pouze v souvislosti s dodržováním podmínek sjednaných v dohodách o zřízení či vymezení chráněných pracovních míst. Co se týče kontroly limitu náhradního plnění a konkrétních údajů na fakturách, tzn. druhů výrobků či služeb, prostřednictvím nichž je náhradní plnění poskytováno, těmito údaji se žádná kontrolní instituce důsledně nezabývá. Zaměstnavatelé i úřady si jsou vědomi těchto nedostatků, ale s ohledem na dosavadní absenci účinných kontrol, podobné praktiky vlastně podporují. K řešení tohoto problému chybí i politická vůle. Úniky z náhradního plnění přichází stát ročně o mnoho milionů korun.

Dle statistických údajů je v rámci Evropské unie ke konci ledna 2016 v České republice (spolu s Německem) nejnižší míra nezaměstnanosti. Tak, jak klesá obecná míra nezaměstnanosti, úměrně k ní klesá i počet evidovaných nezaměstnaných osob se zdravotním postižením. Nutno u této skupiny dodat, že ne zdaleka všichni chtějí do práce. Osobě, která je přihlášená v evidenci uchazečů úřadu práce je hrazeno zdravotní pojištění. Pokud je těmto osobám zprostředkováno zaměstnání, doloží lékařský posudek, že činnost nemohou vykonávat a dál zůstávají v evidenci úřadu práce. Tomuto nešvaru nelze zatím v současných podmínkách platné legislativy zabránit.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní publikace

- BUCHTOVÁ, B. a kolektiv. *Nezaměstnanost – psychologický, ekonomický a sociální problém*. Grada Publishing a.s., 2002. ISBN 80-247-9006-8
- ČERVINKA, T. et al. *Zaměstnávání občanů se zdravotním postižením, důchodců, mladistvých a studentů, absolventů škol, žen a dalších kategorií*. Praha: ANAG, 2009. ISBN 978-80-7263-529-0.
- HRDÁ J. a kol. *Zaměstnávání lidí se zdravotním postižením*. Praha: JÚŠ, 2007. ISBN 978-80-903676-1-6.
- STEINICHOVÁ, L. *Zaměstnávání občanů se změněnou pracovní schopností*. Praha: Pragoeduca, 2001. ISBN 80-85856-96-4.
- Úřad práce ČR, partner pro nezaměstnané i zaměstnavatele. Praha: Úřad práce ČR, 2015. ISBN: 978-80-260-7416-8.

Internetové zdroje

- Český statistický úřad. Dostupný z www: <https://www.czso.cz>
- Integrovaný portál MPSV. Dostupný z www: <https://portal.mpsv.cz>
- Národní rada osob se zdravotním postižením. Dostupný z www: <http://www.nrzp.cz>
- Státní úřad inspekce práce. Dostupný z www: <http://www.suip.cz>
- Václav Krása. Dostupný z www: <http://www.vaclavkrasa.cz>
- VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. Dostupný z www: <http://www.vlada.cz>

Legislativa

Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti